

En jämställd och jämlik skola? Skolprestationer, kön, klass och plats

Aktuell Skolpolitik 2017

Elisabet Öhrn

elisabet.ohrn@gu.se

Innehåll

- Skolprestationer och kön
 - Debatten, dess fokus, antaganden och tystnader
 - Aktuell forskning om kön och prestationer
- Prestationer och delaktighet i olika omgivningar
 - Att hantera en individcentrerad undervisning
 - Betydelsen av betyg i olika omgivningar
 - Den segregerade staden
 - Hur förstår unga i stigmatiserade stadsområden sin position?
 - .. och hur förhåller sig skolan?
 - Den tystade landsbygden
 - Hur förstår unga på landsbygden sin position?
 - ... och hur förhåller sig skolan?

Underlag

- Svensk, nordisk och internationell forskning
- Två aktuella svenska projekt
 - Skolprestationer och kön. Om undervisning, ungdomsgrupper och lokala villkor (Vetenskapsrådet 2011-2013)
 - Observationer av lektioner och raster i nio skolor (storstad/småort/landsbygd) och intervjuer med lärare och elever
 - Landsbygdens unga. Om utbildning, plats och delaktighet (Vetenskapsrådet 2014-2017)
 - Observationer av sex orter/skolor och intervjuer med lärare och elever

Forskning om utbildning och kön

- Två centrala linjer i svensk/nordisk forskning om utbildning/kön från 1970-talet och framåt
 - Institutioners del i åter/skapandet av könade beteenden och samhällsrelationer
 - Fostran av dominerande femininiteter och maskuliniteter
 - Ämnespreferenser och -val
 - Återskapande/utmaning av samhälleliga maktrelationer
 - Skolans meriteringsprocess och meriter
 - Könade prestationsmönster
 - Flickor får som grupp högre betyg än pojkar
 - Kvinnor utgör merparten av högskolestuderande

Samtida debatt om utbildning och kön – fokus på pojkars 'underprestationer'

- Sena 1990-talet och framåt: debatter om pojkars lägre prestationer
 - Flickors betyg i åk 9 på gruppnivå omkring 10% högre än pojkars
 - Framstod i media och politisk debatt som nytt och oroande mönster
- Centrala drag i debatten
 - Endimensionalitet - kön i ensamt fokus
 - Tystnad om social bakgrund, migration, plats
 - Tystnad om variation inom könsgrupper
 - Metaforik om vinnare och förlorare
 - Bilden av kön som antagonistiskt; den enas framgång är den andras förlust
 - En bild som får mothugg av forskningen; undervisning kan förbättra för en grupp utan att försämra för en annan

'Travelling discourses'

- Förklaringar och tolkningar som 'reser'
 - mellan länder med varierande villkor och mönster
 - Ibland med direkta hänvisningar till andra länder
 - mellan olika tidsperioder
 - Oro för femininisering av läraryrket och pojkarna

Men varför kommer debatten då/nu?

- En förändrad arbetsmarknad
 - Västerlandets de-industrialisering
 - Fler pojkgrupper i behov av (bra) betyg och längre utbildning
- Förstärkta könsskillnader
 - Flickor presterar som grupp bättre än pojkar i allt fler ämnen
- Ökad oro för social instabilitet
 - Arbetslöshet och utanförskap
 - Utbildning som dämpar/fostrar

Resultat från studien Skolprestationer och Kön

- Motsättning mellan maskuliniteter och skolarbete
 - Pojkar förväntas inte plugga
 - Ingen tydlig motsättning mellan att *prester*a väl och ha status i kamratgruppen
 - Motsättningen avser *plugg*; man vill prestera utan att studera
- Talet om begåvning, arbete och betyg
- Att hantera en individcentrerad undervisningen

Begåvning, arbete och betyg

- Tal respektive agerande i förhållande till att prestera väl
- 'Alla kan lyckas' – men bara vissa sätt duger
- Hårt arbete nedvärderas, begåvning hyllas

Intervjuare: Är det bättre att vara en naturtalang än att vara en som [pluggar]

Ante: Alltså i långa loppet så är det ... alltså *intelligens* är ju ... alltså man kan ha jättehöga betyg utan att vara intelligent, egentligen. För intelligens är ju inte hur mycket man pluggar... Sen är det svårare för vissa att lära sig, men alla kan ju uppnå MVG i typ allt *egentligen*, om de bara anstränger sig. Och liksom naturbegåvningen, då typ *har* man det bara.

Begåvning, arbete och betyg forts

- Könad begåvning – och behov av plugg?
Lärare: Det är mycket mer konkret när killar skriver och inga krusiduller ...
Tjejer skriver enormt långa texter men dom får inte med det där allra viktigaste som pojkar ibland kan få ner på ett A4 liksom.
- Den som studerar mycket kan misstänkas sakna begåvning
- Jacinta: Jag pluggar ganska mycket. Jag tycker inte att jag är smart, utan jag tycker bara att jag plugga in saker, så jag känner mig aldrig smart.
- Flickors arbete nedvärderas genom associationen till hårt arbete

Skolsegregation och skolorganisation

- Skolsegregation med prestationsskillnader mellan skolor
- Betydelsen av social blandning
- Prestationskraven särskilt svårhanterliga för vissa grupper
 - För elever med mindre tillgång till annat stöd (hemifrån eller kamrater)
 - För vissa pojkgrupper
 - Avstånd mellan dominerande maskuliniteter och plugg hämmar samarbete om studierna
- Ett exempel på alternativ organisering

Betygens betydelse för framtiden

- Elever anger genomgående att prestationer och betyg är viktiga
- Pojkar anger mindre plugg men visar sällan anti-skolattityder
- Betygens betydelse relaterar till social bakgrund och lokal arbetsmarknad
 - Elever i storstadsskolor med mellanskikt (inkl blandning) planerar högre studier
 - Elever i storstadsskolor med migranter/arbetarklass planerar sällan högre studier
 - På mindre orter och landsbygd är flickor mer än pojkar orienterade mot högre studier
 - Pojkar i miljöer där högre utbildning är ovanlig anger att sociala nätverk ger arbete

Betygens betydelse för framtiden forts

- Flickor anges generellt ha tydligare framtidsplaner och satsa mer på studier, bl a för att
 - De behöver betyg i större utsträckning
 - Fler traditionella kvinnoyrken kräver högskolestudier
 - En ojämställd arbetsmarknad ger dem sämre utsikter
Pedram: Tjejer kanske presterar mycket bättre [i skolan], men däremot är det ändå killarna som når toppen längst upp. Om man tittar [på TV]... man ser inte så ofta kockar som är kvinnliga. Man ser oftast på manlig fotboll. --- I framtiden är det ändå männen som syns mest.

Skolan i sin omgivning

- Elever anger allmänt att goda betyg är viktiga, men somliga har litet hopp om goda betyg eller framtida arbete, t ex unga i storstadens förortsområden
- Unga i dessa områden är medvetna om sina sämre villkor
- ... men hur ska de hantera dem?
- Samtidsanalys och diskussioner i undervisningen

Skolan i sin (urbana/rurala) omgivning

- Forskning och debatt om utsatta ungdomsgrupper fokuserar (stor)staden → framställning av ett storstadsproblem
- Dock fr a ungdomar *utanför* storstadsregionerna som uttrycker bristande delaktighet i det svenska samhället (Ungdomsstyrelsen 2010)
- Men kanske har skolor på mindre orter och landsbygden en tydligare förankring i samhället? En mer positiv bild av den egna platsen och sin tillhörighet?

Skolan i sin (rurala) omgivning

- Skolor i 'bruksorter' respektive glesbygd
- Skolor i glesbygd relaterar mer till omgivningen
 - Anknytning till och analys av omgivningen i undervisningen
 - Anknytning till lokal historia (dess utveckling, påverkan t ex av världshändelser som krig)
 - Analys av olika dimensioner av t ex lokala näringar
 - Användning av omgivningens resurser i undervisningen
 - Lokala näringsidkare besöker för att belysa betydelsen av olika skolval
 - Användning av t ex lokalt djurliv

Skolan i sin (rurala) omgivning forts

- Framhållande av omgivningens positiva värden
 - Naturen som lokal och nationell resurs
 - Lokal produktion som hållbart alternativ (t ex viltkött)
- Motstånd mot en storstadsnorm med romantisering och okunskap om naturen
 - *” Snökaos i Stockholm är ju två centimeter snö och kaos här är ju två tre meter”*
 - *”Alltså det här med vargar, jag tror inte att de [i stan] förstår hur jobbigt det är. De förstör ju och vi har inte så mycket mat och affärer, vi har ingenting sådant utan vi jagar mest vår mat. Alltså allt är nästan borta, vargen tar allt.” (Intervju Skogsskolan)*

Avslutning

- Motsättning mellan dominerande ungdomsmaskuliniteter och skolarbete
- Men centralt: hårt arbete värderas inte högt för och av andra heller
 - En begåvningskultur
 - Att flickor associeras med plugg kastar tvivel över deras prestationer
- Stora skillnader inom könsgrupperna, t ex utifrån social bakgrund, prestation och plats
- Media- och policydebatt tenderar att homogenisera kön och riskerar att förstärka skillnader mellan könen och inom pojkgruppen
 - Debatt om pojkars underprestationer kan ge fokus på (välpresterande) pojkar i undervisningen

Avslutning

- Betydelsen av skolans villkor
 - Självstudier problematisk för grupper med begränsat hjälp utanför skolan
 - Organisation för tillgång till sociala nätverk och kamratstöd
 - Undervisning för samtidsförståelse och handling